

метою показати чесноти філософа й вважав, що про Сократа потрібно писати тільки хороше [3].

Отже, аналіз політичних та філософських праць Ксенофонта Афінського дозволяє зробити висновок, що насичене подіями життя, соціальне походження, дружба з відомими правителями та філософами свого часу вплинули на формування й розвиток політичних поглядів та ідей Ксенофонта. Завдяки цьому у нього склалася певна філософія життя, що передусім сформувалася на законах Лікурга, філософії Сократа та власному досвіді. Ксенофонт був прихильником аристократичної монархії та антидемократичних поглядів. Він вважав, що лише під керівництвом ідеального, за його розумінням, правителя держава може досягнути найкращого розквіту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Complete Works of Xenophon. Delphi Classics. Hastings, 2013. URL: https://graycity.net/xenophon/177748-complete_works_of_xenophon_illustrated_delphi_ancient_classics.html
2. Topchyu V. Essay of Xenophon Athenians «Lacedaemonion Politeia», as the main source for the study of the laws of Lycurgus Spartanians. *Scientific Collection «InterConf», (157): with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Science: Development and Factors its Influence»*. Amsterdam, 2023. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/2709-4685/article/view/3909/3945>
3. Xenophon. Epistles of Xenophon. *The whole works of Xenophon* / [translate A. Cooper, Spelman, Smith, Fielding]. Philadelphia, 1836. URL: <https://archive.org/details/wholeworksofxeno00xenouoft/mode/2up>
4. Xenophon: Ethical Principles and Historical Enquiry. Mnemosyne. Supplements. History and Archaeology of Classical Antiquity, Vol. 348. Boston, 2012. 804 p.

Володимир АЛЕКСАНДРОВИЧ

*Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
aleksandrovichvv@ukr.net*

ФІЛОСОФСЬКІ ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ВАГОМОЇ ОСОБИСТІСНО- ПРОФЕСІЙНОЇ ЦІННОСТІ

У час повномасштабної військової агресії росії перед закладами освіти поставлено пріоритетне завдання, яке стосується виховання майбутнього фахівця як свідомої особистості, що володіє високим рівнем

відповідальності, яку розглядаємо як вагому особистісно-професійну цінність.

У філософії загально визнано, що людина як цілісна система з різнорівневою ієрархічною організацією різноманітних функцій, процесів, властивостей включає і певну систему цінностей та відносин до навколишнього світу. Причому така система цінностей та відносин не є постійною для різних вікових періодів життя людини і весь час знаходиться в динаміці. Наголосимо на тому, що під час характеристики ставлення людини до світу найчастіше використовують поняття «цінність».

Спектр цінностей, яким володіє людина, з одного боку, виступає основою для формування та збереження у свідомості людей установок, які допомагають висловити свою точку зору, зайняти певну позицію та дає можливість об'єктивно оцінювати дійсність. У такому разі цінності стають частиною свідомості, а також своєрідним початком відліку в особистісній шкалі оцінок людиною об'єктів, людей, речей, ідей та ситуацій. У цьому контексті цінності виступають також і як вагомні мотиви діяльності та поведінки особистості. Це пов'язане, насамперед, з тим, що прагнення людини до досягнення певних цілей чітко співвідноситься з цінностями.

З огляду на наведені аргументи, можемо констатувати, що цінності вказують на стан, що визначається метою діяльності та поведінки людини, а також вони стають «фактом» саморозвитку. Окрім того, цінності мають подвійну природу – соціальну та індивідуальну. Так, з одного боку, вони соціальні, адже обумовлені досвідом у зв'язку зі конкретним становищем людини в суспільстві, системою виховання та соціалізації. З іншого боку, вони одночасно індивідуальні, бо у них зосереджений неповторний життєвий досвід конкретної особистості та відображено своєрідність її інтересів і потреб.

До найбільш вагомних цінностей відносимо «відповідальність». Як доводить О. Капінус, саме відповідальність виступає і як цінність і як особистісна та професійна якість, яка допоможе майбутньому професіоналу свідомо виконувати свої професійні обов'язки та бути гідним громадянином своєї країни. Так, автор у монографії доводить – «щоб стати свідомою особистістю, потрібно відповідати за власний вибір і свої вчинки» [1, с. 6]. Тобто, ми повністю поділяємо позицію автора у тому, що відповідальність «моральне надбання людини, що характеризується розкриттям її духовного потенціалу» [1, с. 6].

У тлумачному словнику української мови наголошено, що відповідальність доцільно трактувати як «покладений на когось, або взятий

на себе кимось обов'язок відповідати за певну ділянку роботи, справу, за чийсь дії, вчинки, слова» [4, Т. 1, с. 42]. У короткому тлумачному словнику української мови задекларовано коротке та чітке визначення, а саме відповідальність – «здатність суб'єкта нести відповідальність за когось, за щось» [2, с. 53].

У площині нашого наукового пошуку доцільно коротко зупинитися на представленні філософського розуміння наукової дефініції «відповідальність». Так, у філософському енциклопедичному словнику під авторством В. Шинкарука вказано, що відповідальність є філософсько-соціологічним поняттям, «яке характеризує міру відповідності поведінки особи, групи, прошарку, держави наявним вимогам, діючим суспільним нормам, правилам співжиття, правовим законам; співвідношення обов'язку і міри його виконання суб'єктом (особою, групою, класом). Відповідальність виникає на основі соціальних норм і реалізується як через певні форми контролю (громадська думка, статут, закон), так і через усвідомлення суб'єктами духовно-практичної діяльності своєї суспільної ролі» [5, с. 87].

Нам імпонує погляди на наукову дефініцію «відповідальність», яку запропонував М. Левківський. Так науковець розглядає відповідальність через призму культури народу та зазначає, що «Бути відповідальним – це означає: володіти правами і обов'язками в якій-небудь сфері, мати високорозвинене почуття обов'язку, ревно ставитися до своїх обов'язків» [3, с. 59].

Виходячи із вагомого впливу відповідальності на становлення особистості в соціумі, доцільним є вивчення цього поняття у системі філософського ракурсу. Зазначимо, що аналіз поняття «відповідальність» ґрунтується на філософському вченні про соціальну зумовленість поведінки людини, що передбачає наявність тісного взаємозв'язку між свободою вибору й необхідністю конкретної діяльності. У філософії відповідальність як цінність базується на таких категоріях як-от: «добро» – «зло»; «справедливість» – «несправедливість». Причому системоутворюючим чинником відповідальності особистості є самоактуалізація як процес усвідомленого, адекватного та активного самовиявлення особистості, що передбачає зв'язок між свободою вибору та необхідністю.

З філософської точки зору у якості провідних функцій, які виконує відповідальність виступають: соціальна, стабілізуюча, аксіологічна, розвиваюча, інструментальна, гармонізуюча, фасилітуюча функції. Специфіка функцій визначає діапазон впливу такої цінності особистості як відповідальність. Так, макросоціальний діапазон здійснюють соціальна й

аксіологічна функції (вплив на рівні суспільства); мезо- та мікросоціальний діапазон реалізують гармонізуюча, інструментальна і стабілізуюча функції (вплив на рівні соціальної групи); особистісний діапазон проявляється через розвиваючу й фасилітуючу функції (вплив лише на рівні особистості).

Отже, у підсумку наголосимо, що відповідальність як цінність та водночас і особистісно-професійна якість є важливим елементом у структурі особистості, адже вона створює головні передумови до здійснення певної поведінки. Відповідальність визначає спрямованість як відносин так і діяльності особистості; проявляється у свідомому та вільному виборі особистістю адекватних форм поведінки у соціумі. Вихідним пунктом визначення рівня відповідальності у філософській площині є вирішення питання щодо співвідношення свободи і необхідності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Капінус О. С. Соціальна відповідальність офіцера: Монографія. Львів: НАСВ, 2019. 213 с.
2. Короткий тлумачний словник української мови). К. : Рад. школа, 1978. 720 с.
3. Левківський, М. В. Формування відповідального ставлення до праці в студентів. К. : Педагогічна думка. 1996. 216 с.
4. Новий тлумачний словник української мови : у чотирьох томах / [укл. В. Яременко, О. Сліпушко та ін.]. К. : Аконіт. Т. 1. 1999. 910 с.
5. Філософський енциклопедичний словник. Довідкове видання. Редакційна колегія В.І. Шинкарук (гол. ред.). Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди НАНУ, «Абрис». 2002. 742 с.

Мар'яна МАРКОВСЬКА

*Здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
mari.markov1810@gmail.com*

АКСІОЛОГІЧНІ ПАРАМЕТРИ ОБРАЗУ ВОЇНА У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ВОЄННІЙ ПРОЗІ

Постановка проблеми. Категорія цінності надзвичайно багатоаспектна, адже критерій оцінки можна застосувати практично до будь-якого об'єкта чи явища. Аналіз образу воїна, створеного сучасним літературним дискурсом, крізь призму аксіології ще не був здійснений, тому це дослідження слід вважати **актуальним**.